

Var kanslern och konungen

Man med makt. Gustav II Adolf hade mer makt än adeln först trodde och lät sig inte styras.

Sven A Nilsson dog för två år sedan, okänd för allmänheten. Men av det punschpatriotiska pratet om konungens och adelns enhet gjorde han något mycket mer spännande. Klas Östman berättar om en av våra stora historiker.

La Gustav II Adolf och Axel Oxenstierna gemen samt grunden för den svenska staten? Eller ser vi moderna förvaltning ut som den gör för att Oxenstierna ville säkra högadelns intressen? När de debatten öppnades för 60 år sedan var den centr på landets kultursidor. När den ena sidan nyligen vann n terades det av en handfull specialister. Vad har svenska his toriker gjort för fel?

Sven A Nilsson var en av Sveriges mest betydande his toriker och mellan 1955 och 1980 var han professor i Upp sala. Sin sista artikel publicerade han i tidskriften Scandi strax före sin död 1997, exakt 60 år efter sin första i sam ma tidskrift. Bägge rörde förhållandet mellan Gustav I Adolf och Axel Oxenstierna. Grundsynen var densamma: Men de yttre förutsättningarna hade förändrats helt.

År 1937 var denne Nilsson en okänd, nybliven filosofikandidat. Den store 1600-talsexpertgen var professorn Nil Ahnlund, som redan hade publicerat biografin *Gustav Ado, den store* och arbetade med monumentalverket *Axel Oxen stierna intill Gustav Adolfs död*. Han var tongivande kul turskribent, ledamot i Svenska Akademien och redaktör fö Historisk Tidskrift.

Vad ättikan är för gurkan

I helgen är det nypremiär på Stadsteatern. Generationskampen har inte blivit mindre aktuell, påpekar Catherine Gierow.

Romanen *Dagbok* från griskriget berättar argentiniaren Adolfo Bioy Casares om en post-modern stad, där organiserade barnligor härjar och slår ihjäl de vuxna. De egna föräldrarna utgör de första offren. En sinister historia således. Bioy Casares – José Luis Borges nära vän – avslutar ändå på en positiv not: saker och ting ordnar sig åter när barn och vuxna (de som finns kvar) lär sig att prata med varandra. Temat går igen i David Hares pjäs *Enligt Amy*.

"Teatern är död", vevar unge Dominic (Christer Fant) på besök hemma hos flickvännen Amys mamma Esme (Agneta Ekhammar). "Det går så äkta långsamt att ta sig hit och dit på scenen och det finns ingen framspolningsknapp". Han svajar som en flaggstång i hennes bohemiska – TV-ösa – vardagsrum. "Vem har tid att kasta bort tid på sådant? Att man inte kammar in ett enda corvode visar väl att det är dags att lägga ner skien, eller hur?"

Esme att en del unga så småningom sansar sig, men sådant kan ta tid.

Med hjälp av fyra nedslag, fyra akter, i åren 1979 till 1998 iscensätter David Hare motsättningen mellan tradition och modernitet, mellan finkonst och IT-värld. Smart och pedagogiskt visar han hur institutioner kollapsar, försäkrings- ar inte längre försäkrar, utbildningen inte längre utbildar och familjeband upphör att binda.

Så dumpades 1960-talet

Det materialistiska 1980-talet är en soptunna. Där dumpades 1960-talets myter om världsrevolutionen och den fria kärleken. Där dumpades också kärnfamiljen och finkulturen. Unge Do-

teater

Enligt Amy av David Hare

Ov: Klas Östergren

Regi: Jonas Cornell

Scenografi: Peter Lundquist

Kostym: Inger Pehrson

Medverkande: Agneta Ekhammar, Christer Fant,

Malin Lundgren, Inga Landgrö, Lennart R Svensson,

Jakob Stefansson

minic anser att döden är för utopin vad ättikan är för gurkan: den bevarar. Inget mer. För folk av hans sort gäller det snabba miljoner och fett-fritt, sunt käk. Bort med vinäger och konserverade gurkor! Leve hälsokost, transplanterade grisklaffar och TV-pratshower för miljoner med kändisar i centrum.

Dottern Amy (Malin Lundgren) är en intressant karaktär. Hon tror på känslor, lantstället och böcker. Hon är, på gott och ont, sina föräldrars dotter, Judith Rich Harris teorier till trots. Långt ifrån sin generations ironier vägrar hon att välja mellan känslig och fräck. Hon är både och. Och faller förstas för en som trampar på de värderingar hon vuxit upp med.

Dagboken, *Enligt Amy*, visar att hon alltid har varit en klok tjej som vill att alla ska första och älska varandra. Som nyvuxen envisas hon och hoppas att karlen och mamman skall komma överens.

Ansvar för livet

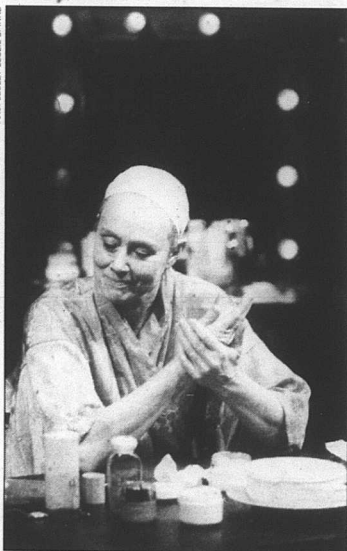
När Dominic bedrar henne med en lovande filmstjärna från Sverige kommer Amy hem för att klaga. Även den som "tar ansvar för sig själv" måste skylla på någon. Och anklaga för just... brist på ansvar för sig själv och de sina. Vem tar det yttersta ansvaret för livet? Ingen, säger Esme. Man följer sin känsla, sin passion. Mer kan man inte göra.

I ett försök att ta ansvar för sig själv har dock panka Esme hittat Frank (Lennart R Svensson) som kan försörja henne när teatern går åt fanders, och inga roller återstår. En good guy som sköter, och sedan missköter, parets ekonomi. I motsats till Esmes avlidne make Bernard – "en lagom obskyr konstnär, perfekt för en doktorsavhandling" – visar Frank föga intresse för konst och kultur. "Jag såg Doktor Zjivago för 20 år sedan. Bra film. Men om någon skulle säga att det var skit ... vad spelar det för roll egentligen?"

Jag avslöjar inte slutet som går i en illusionslös försonings tecken. Men Hares pjäs pekar på samma fara som Borges och Bioy Casares: det har aldrig funnits så lite genuin kommunikation generationer emellan som idag.

CATHERINE GIEROW

FOTO: LESLEY LESLIE SPINKS

Konfrontation. "Enligt Amy" behandlar kommunikationsproblemet mellan generationer. Agneta Ekhammar (bilden) spelar skådespelerskan och tillika mamman Emse.

FOTO: PRESENS BILD

Lever för scenen

Esme är skådespelerska. Teater är hennes passion, hennes djupa tro. Olika alla snabba och be-lövande medier är kvalitetsteatern sann. Under nedeltiden skulle hon nog ha blivit nunna, hon ryr sig inte om världsliga petisser, små be-äkningar och annat materialistiskt. Hennes lju-a, näst intill jungfruaktiga leende påminner oss om det som lyste upp kontemplativa nunnor ef-er middagsmässan.

Men Dominic hör till en annan generation. Han står inte ut med konsttjafs och bryr sig öga om att behaga sin blivande svärmar. Familjen är passé och artighetssnack har inge-n tid för. Den föräldralöse unge mannen skulle ta begravt sin mamma i smyg för att slipa iemmet. Han vill komma sig upp sig som kriti-ker. Esme vet att man måste akta sig för dessa obildade, aningslösa kulturböddlar som banar sig äg genom att recensera ihjäl allt de kommer åt. Ända måste hon stå ut: karlen är ju den Amy alt.

Dominic reflekterar inte över sådant: de som lrabbas är avundsjuka stackare. De tror sig stå ör kreativitet och vara överlägsna, och nekar rensenter rätten att uttrycka sig. Han står för ungdomens obotliga tro på den stora förän-tringen som ska utplåna all gammal skit för att ge plats åt det nya, vad det nu är. Visst vet